

sosialurin

Ein spannn í stöðuhylin

Í árinum 1904 geur Jack London, amerikanski rithöfundurinn, valla, strokið og skaldið, út bókina »The Sea Wolf« (á dansku: Ulf Larsen), har hann, ið greiðir frá, tann innisæli og heimsfjari bókmentaserfrøðingurin Humphrey Van Weyden, fer á bláman av einum ásigldum ferðaskipi í sundinum millum Sausalito og San Francisco og verður bjargaður av einum kópaveiðibáti á veg mfi Beringshavinum. Hann, tann fíni listamaðurin, sum dugir Poe og Nietzsche uttanat, men sum ikki dugir nógv annað, sum hevur livað lívið vardur í eini bókmentalistari kuvøsu, verður blakaður beint inn í tað ráa og bondska lívið umborð. Teir hava brúk fyri einum kokkadrongi. Hetta verður hann so settur til - har hjálpir eingin grátur. Tað er lítið um yrkjaran nú, hann verður eyðmýktur, traðkaður, fyrst og fremst av kokkinum, Thomas Mugrigde. Til endans orkar hann ikki eyðmýkingina longur, tað verður til eina uppgerð, nú má rökka ella stökka. Og so sita teir báðir, kokkurin og kokkadrongurin, annar á kolakassanum, hin í durunum, og hvessa hvør sín knív, meðan manningin hyggur at, spent og skaðfrø. Van Weyden er einsamallur, nú má litast á mátt og megi. Men tá orkar kokkurin ikki meira (bebbbaræddur, sum allir eyðmýkjarar og tyrannar innast inni eru), og hann biður um frið og grið. Van Weyden hevur vunnið. Restin av bókini er um, hvussu ein, ið higartil bara hevur verið eitt eiti, mungandi hugt at livinum aftan fyri ein bókmentalistigan rút, búnast í gerandisdegnum, herðist av andstreyminum, verður menniskja. Tá leikur er lokin, er grátisurran stýrimaður. Bóðini eru greið: bókur eru neyðugar, men uttan lívið, mótrákið, tann sanna lærumeistar, duga tær einki.

Tað eru eisini fyrst og fremst »Sjúlur« og maðurin, sum skrivaði hesa bók, Jack London, tann sjálvlærði, hansara boðskapur (seiggj, sosialisman og ein ikki altíð ov væl sodnaður Nietzsche) og hansara lívsstíllur, sum renna einum í hug, nú Magnus Dam Jacobsen, sum ketta upp úr hövdatrog, kemur við bókini »Í Grønlandi við Kongshavn«. Vit hóma ta somu ferðina. Frá hími til menniskja. Ódnina, ið er riðin av, og sum, um hon skuldi herja á aftur, fær ein verdugan móttøðumann. Lívsviljan. Eg kann ikki bara mæ, men noyðist her at nevna, at ta bestu søguna, Jack London skrivaði, søguna um mannin, sum deyður í svongd roynir at leita upp fólk, og um úlvín, sum eltir hann, biðar eftir, at hann skal gevast, hesa søguna las Krupskaja fyri Lenini á sóttarsong hansara. Betri ugga visti hann sær ikki. Sogan, »Lívið er eittans«, stendur prenta í Úrvál, óviviliga væl umsett av Hákonni Djurhuus.

Men aftur til Magnus. Eg

Tann 25. oktober kom bókini »Í Grønlandi við Kongshavn«, eftir Magnus Dam Jacobsen, prentlistarliga eitt úrmælingsarbeiði, málsliga eitt lóp, gjørt í tøkum tíma, yvir í livandi føroyskt, innihaldsliga ein heild, smíðað av hugleiðingum, minnum, dagbók, tættartalvum, yrkingum, tekingum, fotomyndum, sitatum, bygda-, persóns- og málhølsingum, og soleiðis ein nýskap og tað við líti, ein spannn av feskum sjógvi í stöðuhylin, sum fagar bókmentir her á landi alt ov leingi hava ligið og bruknað í

brúkti í áðni orðafellið »sum ketta upp úr hövdatrog«, tí henda bókini er, málsliga, prentlistarliga, í uppseting og fyrst og fremst innihaldsliga ein nýskapan innan føroyskar bókmentir, og tað ikki við mýkindum, ein spannn av feskum sjógvi niður í stöðuhylin av stírnunum umsetingum, málsliga avbronglaðum og innihaldsliga dirvisleysum skaldsögum og stuttum (undantøk: Heðin Brú, sjálvandi, og J. P. Heinesen, lutvís), sum føroyskar fagar bókmentir alt ov leingi hava ligið og bruknað í.

Livandi mál

Tak fyrst málið. Í ein mansaldur hava vit hildið, at tað ráddi um at skriva eitt mál, ið er avoldað, fjart frá nútíðarføroyskum og - av tí at teir flestu av okkara puristum, mállúkarum, einki málseguligt stöði hava at byggja á, bara gita sum best ber til - ofta eisini beinleiðis skeið, »svovnskemma« í staðin fyri »sovikamar«, »náttúra« í staðin fyri »natúr« osfr. Hetta hevur ført við sær 1) at okkara rithöfundar ikki hava fingið fatur á veruleikanum og nútíðini og, um teir ikki takað sær annað skinn um bak, ongantíð fáa tað (og hvat skal skaldskapur snúgv seg um uttan veruleikan?). 2) at fólk yvirhøvur, ikki tey fáu finu og lærdu, sum eru væl fyrri, men tey nógvu, sum hava brúk fyri bókmentum, ikki vilja kennast við tað mesta av tí, sum kemur út, og 3) at fólk, arbeiðsmenn, fiskimenn, bygdafolk, sum eru tey einastu, ið duga málið, og sum okkara málsligu konstruktørar eiga at lurta eftir og boyggja seg í spekt fyrri, eru farin at ívast í, um teirra mál, tað talaða málið, er rætt, eru farin at ríðla, - ein óbótagerð, ein psykologisk atsókn í móti fólkinum, ið kann koma at beina fyrri tí sanna føroyska máltónanum. Men nú kemur Magnus. Hann skriar, sum hann snakkar:

leikan?), 2) at fólk yvirhøvur, ikki tey fáu finu og lærdu, sum eru væl fyrri, men tey nógvu, sum hava brúk fyri bókmentum, ikki vilja kennast við tað mesta av tí, sum kemur út, og 3) at fólk, arbeiðsmenn, fiskimenn, bygdafolk, sum eru tey einastu, ið duga málið, og sum okkara málsligu konstruktørar eiga at lurta eftir og boyggja seg í spekt fyrri, eru farin at ívast í, um teirra mál, tað talaða málið, er rætt, eru farin at ríðla, - ein óbótagerð, ein psykologisk atsókn í móti fólkinum, ið kann koma at beina fyrri tí sanna føroyska máltónanum. Men nú kemur Magnus. Hann skriar, sum hann snakkar:

Á Grátifjörðinum. Atlantsfarið, Matit og Kongshavn liggja fyrri akker

C. Pløensgøta 13. Ungarnir eru floygd, men húsið stendur har enn. Teir tjóraðu veggirnir, teir hvítu sprossarnir. Úti í garðinum, har so mong hosna- og geitadöni eru grivin, veittra blómur, bjarnaklógv og leyvsbløð

»Men hann, ið rættliga setti ferð á, var Victor Danielsen. Hesin rúmaði bæði Luther og Ignatius Loyola. Magisku kraftina og trúna hjá Luther, stálviljan og logiska hugsunnarháttin hjá Kaptajn Loyola ... Ágrýtin, arbeiðssamur, einki himpr, eingin víi, ein andaligur bulldozari. Victor var skúllærari, men sum tann Harrans stríðsmaður hann var, eyðkendur strúglari, tagdi hann ikki við boðskapi sínum innan skúlagátt, men bar hann við sær allastaðni. Hetta kundi ikki ganga, at skúlastovurnar vórðu gjørdar til møtusalar, hann var tí settur frá sum lærari. Men hetta var sum at seta eld á fjús ...»

Drúgvur stíllur

Eitt er, at ein maður brýtur upp úr nýggjum, er vegari, eitt annað er, hvussu hann vegar, hvussu vælgejrdar ræsurnar eru. Eg veit ikki, hvat endaligi dómurin verður yvir hesa bókina, men ongantíð havi eg á føroyskum sæð ein so tættan stíl, so drúgvur setningar, so samanstungið skrívingarlag, staccato viðhvørt, so at tú fært ílt, fært ov nógv í knokkin í senn, má leggja bókina frá tær